

مسئولیت فروشندگان مکمل‌های ورزشی در رابطه با عیوب و خطرات آن

کیوان شعبانی مقدم^۱ و وحید نویدی^۲

^۱ عضو هیئت علمی دانشگاه رازی، کرمانشاه Keivanshabani@gmail.com

^۲ کارشناس ارشد علوم ورزشی، سنندج vahid.navidi60@gmail.com

چکیده

طبق قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان، عرضه‌کنندگان کالا و خدمات مکلف‌اند اطلاعات لازم شامل نوع، کیفیت، طرز استفاده، آگاهی‌های مقدم بر مصرف، تاریخ تولید و انقضای مصرف را در اختیار مصرف‌کنندگان قرار دهند و اگر هشدارهایی به همراه محصول ارائه شوند یا هشدارهایی که همراه با محصول ارائه می‌شود مصرف‌کننده از خطرات قابل پیش‌بینی آن مطلع نسازد، آن کالا می‌تواند معیوب تلقی شود. در خصوص مکمل‌های ورزشی تقلبی، این کالاها به‌عنوان کالای «ذاتاً خطرناک» شناخته می‌شوند و چنانچه تولیدکننده بدون اخطار قبلی آن را در بازار به فروش برساند، او نسبت به مصرف‌کنندگان مسئول است. به‌بیان‌دیگر، در رابطه با خطراتی که از ماهیت خود کالا نشأت می‌گیرند، تولیدکننده مسئول خسارات ناشی از کالاهای ذاتاً خطرناکی است که بدون هشدارهای لازم به بازار عرضه می‌کنند. این مقاله به‌دنبال بررسی مسئولیت فروشندگان مکمل‌های ورزشی در رابطه با خطراتی است که ممکن است مصرف‌کننده را تهدید کنند.

واژگان کلیدی: مکمل‌های ورزشی، مصرف‌کننده، خطر، مسئولیت

مقدمه

عرضه‌کنندگان محصولات سلامتی و بهداشتی مکلفاند عیوب و خطرات محصولات خویش را به اطلاع مصرف‌کنندگان برسانند، زیرا در بسیاری از موارد، استفاده از این محصولات می‌تواند خطراتی در پی داشته باشد. در بند (د) ماده ۱ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان ایران، مقرر داشته شده: «منظور از عیب در این قانون، زیاده، نقیصه یا تغییر حالتی است که موجب کاهش ارزش اقتصادی کالاها یا خدمات و یا عدم امکان انتفاع متعارف از آنها گردد». بدیهی است که هر کالایی، فایده و کاربردی دارد که به‌منظور آن، مورد معامله قرار می‌گیرد، چنانچه نقیصی وجود داشته باشد که آن فایده را از بین ببرد یا چنان از آن بکاهد که اگر مصرف‌کننده آگاه می‌شد، از خرید آن منصرف می‌شد یا بهای کمتری می‌پرداخت، عیب محسوب می‌شود. برای مثال، در فروش لوازم‌خانگی، عدم ارائه اطلاعات لازم در خصوص استفاده صحیح و راه‌اندازی ایمن دستگاه سبب می‌شود که خریدار نتواند از آن استفاده کند و یا احتمالاً در معرض برخی از خطرات قرار گیرد، در نتیجه این حالت به دلیل عدم امکان بهره‌گیری متعارف توسط استفاده‌کننده عیب محسوب می‌شود. طبق قانون مدنی ایران تشخیص عیب با عرف است: طبق ماده ۴۲۶ قانون مدنی «تشخیص عیب برحسب عرف و عادت می‌شود و بنابراین ممکن است برحسب ازمنه و امکانه مختلف شود». اگر به هر دلیلی کالای تولید شده دارای عیب باشد و سازنده به‌منظور سلب مسئولیت خود از خسارات احتمالی، مصرف‌کننده را از عیوب آن آگاه سازد، از مسئولیت مبرا نمی‌شود. برای مثال، اگر تولیدکننده یک دستگاه بدنسازی، محصول خویش را به یک‌سوم قیمت بازار عرضه کند و بر روی آن هشدار دهد که به‌منظور کاهش قیمت دستگاه، کابل‌ها را از جنس ضعیفی ساخته و هر لحظه امکان پاره شدن آن وجود دارد، چنانچه خریدار بر اثر پاره شدن کابل دچار آسیب‌دیدگی شود می‌تواند بر اساس مسئولیت محض، تقاضای خسارت کند و دادگاه، ارائه هشدار را جواز می‌داند بر رفع مسئولیت از این عیب تلقی نخواهد کرد. به همین صورت، اگر هشدار مربوط به وجود عیب در تولید باشد؛ مثلاً اگر تولیدکننده یک مکمل ورزشی احتمال می‌دهد که برخی مواد زیان‌بخش در محصولاتش باشد، چنین هشدار نسبت به خریداران کفایت نمی‌کند؛ به احتمال بسیار ضعیف برخی مواد خطرناک در مکمل وجود دارد، در موقع استفاده احتیاط کنید. در این موارد نمی‌توان به‌صرف هشدار، تولیدکننده از مسئولیت مبرا دانست، زیرا طبیعت چنین محصولی ایجاب می‌کند که چنین عیبی نداشته باشد. در ماده ۲ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان مصوب ۱۳۸۸ مقرر شده است: «کلیه عرضه‌کنندگان کالا و خدمات، منفرداً یا متشکلاً مسئول صحت و سلامت کالا و خدمات عرضه‌شده مطابق با ضوابط و شرایط مندرج در قوانین یا مندرجات قرارداد مربوطه یا عرف در معاملات هستند». بنابراین تولیدکنندگان مکمل‌های ورزشی نمی‌توانند با صرف ارائه هشدار، از زیر بار مسئولیت قانونی شانه خالی کنند. اعلام هشدار صرف باعث رفع مسئولیت نمی‌شود. تولیدکننده باید پیش از هشدار دادن، کلیه مقررات مربوط به رفع عیوب احتمالی را رعایت کند و در غیر این صورت، حتی اگر هشدارهای لازم را داده باشد، همچنان

مسئول است؛ زیرا در این صورت قاعده هشدار تبدیل به محملی برای سوءاستفاده می شود و تهدید فضای عمومی جامعه را در پی خواهد داشت. در وقوع یک حادثه، عوامل زیادی دخیل اند که هشدار باید پس از رعایت کلیه مقررات و احتیاطات لازم صورت گیرد (اکبری، ۱۳۹۶: ۱۴۹). بنابراین در خصوص عیوب قابل رفع، ارائه هشدار رافع مسئولیت تولیدکننده نخواهد بود. در نتیجه، عیوب قابل رفع از قلمرو قاعده هشدار خارج اند و تولیدکننده وظیفه دارد در ابتدا این عیوب را رفع و سپس محصول خویش را به بازار عرضه نماید. کارگرفرد و همکاران (۲۰۰۹) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که ورزشکاران مصرف کننده مکمل، در صورت آگاهی از اندک بودن عوارض مصرف مکمل هاف از مصرف آن ابایی دارند و عوارض، مانعی برای مصرف محسوب نمی شود. شهبازی، چوبینه و عزتی (۱۳۹۸) در پژوهش خود دریافتند که به دلیل پایین بودن شناخت بانوان از عوارض منفی مکمل های ورزشی، آموزش مناسب ضروری است و می تواند از آثار مخرب آن ها به نحو موثری پیشگیری نماید.

روش کار

شیوه اجرای این تحقیق توصیفی تحلیلی بود که به روش کارکردی صورت پذیرفت. بدین منظور پژوهشگر به طور نظام مند به بررسی منابع فارسی و لاتین اعم از کتاب، مقاله، اسناد و قوانین و مقررات موجود در رابطه با مسئولیت ناشی از تولید مکمل های ورزشی تقلبی پرداخته است.

بحث

برخی خطرات یا عیوب محصولات، ذاتی و اجتناب ناپذیرند، به این معنا که عرضه آن محصول بدون وجود چنین خطراتی امکان پذیر نیست، مانند دارویی که به رغم فوایدش، عوارضی را نیز به همراه دارد. تولیدکننده مکلف است در چنین مواردی هشدارهای لازم را ارائه کند و در صورتی که مصرف کننده در اثر بی اعتنایی به هشدار متحمل ضرری شود، مسئولیتی در قبال آن نخواهد داشت. در رابطه با عیوب مشهود، خطر چنان روشن و آشکار است که از مصرف کننده انتظار می رود از آن اطلاع داشته باشد. برای مثال، چاقو در صورت برخورد با بدن انسان منجر به بریدگی می شود و چنانچه چنین خاصیتی را نداشته باشد، دیگر چاقو نیست. در رابطه با محصولات دارویی و مکمل ها، برخی خطرات ذاتی و نامشهود وجود دارند که تولیدکننده در زمان عرضه کالا به بازار از وجود آنها اطلاعی ندارد و ممکن است پس از عرضه آن از آن عیوب و خطرات آگاهی یابد یا با پیشرفت علم، آن عیوب شناخته شوند. در چنین مواردی، تولیدکننده مکلف است مصرف کننده از این خطرات مطلع سازد (جعفری تبار، ۱۳۹۶). از این رو، تعهد فروشنده به ارائه هشدار همچنان ادامه می یابد. اگر ثابت شود که تولیدکننده از خطرات بعدی کالای خویش اطلاع داشته و به رغم آن، از ارائه هشدارهای لازم به مصرف کننده خودداری کرده است، مسئولیت جبران خسارت با او خواهد بود. بنابراین عیب نامشهود در هر مرحله ای که آشکار شود، تولیدکننده وظیفه هشدار دارد و در غیر

این صورت، مسئولیت خسارات وارده بر مصرف‌کننده بر دوش او خواهد بود. در خصوص مکمل‌های ورزشی تقلبی، این کالاها به‌عنوان کالای «ذاتاً خطرناک» شناخته می‌شوند و چنانچه تولیدکننده بدون اخطار قبلی آن را در بازار به فروش برساند، او نسبت به مصرف‌کنندگان مسئول است. به‌بیان‌دیگر، در رابطه با خطراتی که از ماهیت خود کالا نشأت می‌گیرند، تولیدکننده مسئول خسارات ناشی از کالاهای ذاتاً خطرناکی است که بدون هشدارهای لازم به بازار عرضه می‌کنند. بر این اساس، اگر هشدارهایی که همراه با محصول ارائه می‌شود، مصرف‌کننده از خطرات قابل پیش‌بینی آن مطلع نسازد، آن کالا می‌تواند معیوب تلقی شود. عیب مربوط به عدم هشدار بدین معناست که اگر محصولی واجد کیفیت مناسب باشد، اما عیوب و خطرات ناشی از استفاده از آن به مصرف‌کننده گوشزد نشود، همچنان معیوب به‌حساب می‌آید، زیرا وظیفه تولیدکننده فقط این نیست که محصول را در اختیار مصرف‌کننده قرار دهد، بلکه لازم است خطرات احتمالی ناشی از مصرف آن و راه‌های گریز و اصلاح را نیز به وی عرضه کند. بنابراین چنانچه به این وظیفه عمل نکند، به تعهد خویش در رابطه با ارائه محصول سالم و بی‌عیب عمل نکرده و در صورت بروز ضرر و خسارت، ملزم به جبران آن خواهد بود.

طبق ماده ۳ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان مصوب ۱۳۸۸: «عرضه‌کنندگان کالا و خدمات مکلف هستند اطلاعات لازم شامل: نوع، کیفیت، طرز استفاده، آگاهی‌های مقدم بر مصرف، تاریخ تولید و انقضای مصرف را در اختیار مصرف‌کنندگان قرار دهند». در اینجا، عبارت آگاهی‌های مقدم بر مصرف را می‌توان دربرگیرنده هشدارها نیز دانست. بر اساس آنچه از این ماده استنباط می‌شود، وظیفه هشدار فقط مختص عیوب رفع‌ناشدنی محصولات نیست، بلکه در مورد کالاهای سالمی که گاهی اوقات ممکن است خطرآفرین باشند نیز صدق می‌کند. همچنان‌که مواد ۱۲ قانون مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی مصوب ۱۳۴۶ مجلس شورای اسلامی، این قاعده را در حوزه تولید الزامی می‌دارد:

«وزارت بهداشتی ملکف است فهرست رنگها و اسانسها و سایر مواد مجاز قابل افزودن به مواد خوردنی یا آشامیدنی یا آرایشی یا بهداشتی و همچنین نوع جنس ظرف مورد استفاده در صنایع مواد خوردنی یا آشامیدنی و یا رنگهای مورد مصرف در اسباب بازی را آگهی نماید. افزودن موادی که در آگهی ذکر نشده باشد به مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی و اسباب بازی بدون اجازه وزارت بهداشتی و همچنین به کار بردن مواد سمی به صورت و میزان غیر مجاز در سفید کردن و پاک کردن و شفاف کردن یا رنگ‌آمیزی ظروف غذایی یا پوشش و بسته‌بندی مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی ممنوع است و مجازات سازندگان یا تهیه‌کنندگان مواد موضوع این ماده در صورتی که مستلزم مجازات شدیدتری نباشد حبس تأدیبی از سه ماه تا یک سال خواهد بود.»

در بند الف ماده ۳۸۸ بازنگری مسئولیت مدنی آمریکا، مسئولیت تولیدکننده، منوط به پیش‌بینی پذیری احتمال خطرزا بودن محصول شده: «کالا برای استفاده‌ای که بدان منظور تهیه شده است خطرناک باشد». براساس این قانون، در صورت سوء‌مصرف و بی‌مبالاتی از سوی مصرف‌کننده، تولیدکننده همچنان مسئولیت دارد، مشروط بر این‌که ضررهایی که ایجاد شده به‌طور متعارف و عقلایی قابل پیش‌بینی باشد.

نتیجه‌گیری

تولیدکننده باید خطاهای قابل پیش‌بینی مصرف‌کننده را لحاظ کند و راهکاری برای حفظ سلامت و ایمنی او بوجود آورد. در رابطه با مکمل‌های ورزشی، صرف درج عبارت «استعمال، صرفاً توسط اشخاص حرفه‌ای» کفایت نمی‌کند، بلکه باید زبان‌های احتمالی و عوارض آن به تفسیر بیان و هشدارهای لازم داده شود.

منابع

- شهبازی، مهدی، چوبینه، سیروس، و عزتی، ریحانه. (۱۳۹۸). آسیب شناسی روان شناختی و شیوع مصرف مکمل‌های ورزشی در ورزشکاران زن. *مطالعات روان شناسی ورزشی*، ۸(۳۰)، ۵۷-۷۶.
- کارگرفرد، مهدی. کاشی، علی. سرلک، زهرا (۱۳۸۸). شیوع مصرف مواد نیروزا و سطح آگاهی از اثرات و عوارض جانبی آن‌ها در ورزشکاران استان لرستان. *اصول بهداشتی روانی*، ۳(۴۲)، ۱۳۳-۱۳۴.
- Grgic J, Grgic I, Pickering C et al (2020) Wake up and smell the coffee: caffeine supplementation and exercise performance - an umbrella review of 21 published meta-analyses. *Br J Sports Med* 54:681–688 14.
- Guest NS, Van Dusseldorp TA, Nelson MT et al (2021) International society of sports nutrition position stand: caffeine and exercise performance. *J Int Soc Sports Nutr* 18:1 16.
- Jovanov, P., Đorđić, V., Obradović, B., Barak, O., Pezo, L., Marić, A., & Sakač, M. (2019). Prevalence, knowledge and attitudes towards using sports supplements among young athletes. *Journal of the International Society of Sports Nutrition*, 16(1), 27.
- Martins GL, Guilherme JPLF, Ferreira LHB et al (2020) Caffeine and exercise performance: possible directions for definitive findings. *Front Sports Act Living*. 2:574854 15.
- Oliver, A. S., León, M. T. M., & Hernández, E. G. (2011). Prevalence of protein supplement use at gyms. *Journal of Nutrition hospitalaria*, 26(5), 1168-1174
- Shen JG, Brooks MB, Cincotta J et al (2019) Establishing a relationship between the effect of caffeine and duration of endurance athletic time trial events: a systematic review and meta-analysis. *J Sci Med Sport* 22:232–238.